Төрөөбүт түөлбэбит чэчирии сайыннын!

САҤА ОЛОХ

Чурапчы улууһун хаһыата

ХАҺЫАТ 1951 СЫЛ АЛТЫННЬЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

2005 сыл
Сэтинньи 17 күнэ
чэппиэр
№ 134
(9350)

ИККИС ТЫЫНЫН ЫЛБЫТ ТЭРИЛТЭ

Болугур нэһилиэгэр бу сыл сэтинньи 4 күнүгэр Мындаҕаайытааҕы баһаарынай чаас үлэһиттэрин күүһүнэн үлэлиир дьиэлэрэ, гараажтара (7х10х3,5 иэннээх) үөрүүлээх быһыыга-майгыга үлэҕэ киирэн сиэрэ-туома буолан ааста.

Бу чаас 2004 сыллаахха муус устар ыйга иккистээн сөргүтүллэн, 3 киһи штаттаах тэриллибитэ. Эрдэ, 90-с сыллар бүтүүлэригэр, республикаҕа, улуустарга хас бөһүөлэк аайы баһаарынайдар тэриллэн элбэх үлэтэ суох ыччат үлэлээн баһаары умуруорууга бэлэмнээх этилэр. Ол кэлин эстэннэр, улуус киинигэр уонна Одьулууҥҥа эрэ хаалларбыттара.

Республика үрдүнэн 2004 сыллаахха муниципальнай баһаарынай охрана 14 нэһилиэнньэлээх пуунна. Правительство, МЧС уураахтарынан тэриллибиттэрэ, онтон иккитигэр специальнай баһаарынай массыына бэриллибитэ, ол иһигэр киирэн Мындаҕаайыга баһаарынай охрана тэриллэн, массыына бэриллэн үлэлэрин саҕалаабыттара.

Биһиги нэһилиэкпит айылҕата, сирэ-уота кыраһыабай буолан сайын ааны 8-ка тиийэ лааҕыр үлэлиир, нэһилиэнньэтэ 1200-тэн 1800-кэ тиийэ улаатар, сир ачыттара, сөтүөһүттэр тоҕуоруһар буолан, баһаарынай чаас тэриллэр ирдэбилэ үүммүтэ.

2005 сылга улуус муниципальнай тэриллиитин көмөтүнэн 4 үлэтэ суох ыччат үлэҕэ ылыллыбыттара.

Бу чаас көрүүтүн-истиитин ол эбэтэр сылааһын-итиитин, массыына уматыгын, уотун улуус дьаһалтата бэйэтэ үйүнар. Быттаах, СГУ ГРФ-н бүтэрбит, өр сылларга геологиянан үөрэ суобастаахтык үлэлээбит кэмигэр, Кэмпэндээйигэ баар месторожденияны арыйыытын иһин республика бириэмийэтин лауреата Тимофей Афанасьевич Попов начальнигынан таһаарыылаахтык үлэлии сылдьар. Үтүө суобастаахтык үлэлии сылдьар суоппардарынан Григорий Григорьевич Ильин уонна Виктор Викторович Егоров, байыастарынан Янгвард Афанасьевич Ефимов, Николай Олегович Корякин уонна Гаврил Иванович Фомин буолаллар.

Үлэлээбит кэмнэригэр саас өрүскэ уу, муус кэлиитигэр баһаарынай охрана үлэһиттэрэ сөптөөх үлэ ыытыыларын түмүгэр киһи, сүөһү, техника былдьаныыта суох. Ону таһынан 3 чааһынай дьиэни, 3 производственнай объегы, 10 тахса тэлгэһэ иһигэр баар кур оттору, 2 тыа баһаарын умулларан дьон махталын ылылар.

Уолаттар тутуу үлэлэригэр сыстаҕас буолан, сүрдээх кылгас кэм иһигэр производственнай объектары тупсаҕайдык сылааска холботон, тутан киллэрдилэр. Бу үлэ барыта субуотунньук бэрээдэгинэн барда. Таһыттан кимиэхэ да харчы төлөөбөккө, үлэлиир сирдэрин тупсарар сыалтан өрөбүлү аахсыбакка үлэлээбиттэрэ.

Саҥа тэриллэн баран, олохтоох СХПК гараһыгар олорбут эбит буоллахтарына, билигин бас билэр объектаннылар, онон үлэһиттэр үөрүүлэрэ муҥура суох. Инники өттүгэр үөрэхтэрин чиҥэтэн, билиилэрин кэҥэтэн уоттан сэрэхтээх буолууну күүскэ хонтуруоллаан үлэлиир баҕалаахтар.

Бу тэрилтэ тэриллиитигэр, атаҕар туруутугар улахан махтал тыллары этиэхпитин баҕарабыт СР ГУ МЧС начальнигар генерал-майор В.Л. Сухоборовка, улуус дьаһалтатын баһылыгар И.Н. Аммосовка, чуолаан Н.Н. Поповка, Чурапчытааҕы ГО ЧС управлениетын начальнигар подполковник А.Н. Ивановка, олохтоох дьаһалта үлэһиттэригэр.

Кэнэҕэскитин баһаарынай чааска ситиһиилэри баҕарабыт!

Н.ПОПОВ, Болугур нэһилиэгин

Баһаарынай чаас үлэһиттэрэ.

СУҺАЛ КӨМӨ ӨССӨ ТҮРГЭН БУОЛАР КЫАХТАННА

Аспыт бээтинсэҕэ киин балыыһа колективын биир ыра баҕата - саҥа, киҥ-куоҥ - 305 квадратнай миэтэрэ иэннээх, 15-кэ тиийэ автомашина батар саҥа технологиянан тутуллубут арочнай гараж уонна туспа - 36 квадратнай миэтэрэ иэннээх механик үлэлииригэр уонна суоппардар сынньаналларыгар аналлаах подсобнай дьиэ үлэҕэ киирдилэр.

Улуус муниципальнай тэриллиитэ эрбүт 3 мөлүйүөн солкуобай үбүгэр ылыыһа эбии үп булан барыта 4 мөлүйүөнтэн тахса солкуобай суумалаах тутууну С.Т. Ноговицын салайааччылаах "Стиль"ХЭТ, үлэлииргэ ыарахан ыйынна, сыл аҥара кэм устата дьулуһан туран сыралаһан комиссияҕа "үчүгэй" сыанаҕа туттарда.

Бу иннинэ, төрдүттэн бэйэ үчүгэй баала суох буолан, уонтан тахса автотранспортнай техниканы онно-манна ыһыбыйсан кыстатар балыыһа суоппардара, техническэй үлэһиттэрэ үөрүүлэрэ муҥура суох. Кинилэр эрэ уолуо дуо? Эмсэҕэлээбэккэ, эмискэ түүскэ ыалдьыбыкка тиийэ охсоору ыксыыр "скорай" фельдшердэрэ, участковай терапевтар, педиатрдар эмиэ үөрэ тыыннылар. Оттон Чурапчы олохтоохторо, ордук "скорайы" күүтээччилэр, иһиттэхтэринэ сэргиллэрэ буолуо. Кинилэргэ "скорай" кудуххайа иһэлээх абырал буолуой?

Гараһы үөрүүлээх аһыы түгэнигэр бириэн махталынан тутааччылар чиэстээннилэр. Манан сибээстээн 1951 сыллаахха маҥнайгы санитарнай автомашина оройуоҥҥа кэлиэҕиттэн "скорайга" ССРС Доруобуйа харыстабылыгар уонна Республика санэпидсулууспатын туйгуннара И.С. Оконешников курдук дьон-сэргэ өйдүүр-саныыр гына үһүннук, сыралаахтык үлэлээбит аҕа көлүөнэ суоппардар ааттара ааттанна. Билигин улууска баар ветераннар А.Д. Дорофеев (Чурапчы), Л.С. Макаров (Дириҥ), Ф.И. Гоголев (Алаҕар), Д.Д. Макаров (Сылаҥ) ыҥырыллан кэс тыл эппиттэрэ, билигин сыралаһан үлэлии сылдьар суоппардар чиэстэммиттэрэ утум салҕаныытын, үлэҕэ үтүө үгэстэри чиҥэтии көстүүтүнэн буолла.

А. ПЕРМЯКОВ,
"СО" общ. корр.

Балыыһаҕа аҥаар-миҥээн,
Тутуллубата сип биирдэ —
Арочнай, сырдык-сылаас
Саҥа гараж баар буолла.

Элбэх дьылга үрдүнэн
Күннэр-дьыллар
ааһаллара,
Эмчиттэрбит ол иһин
Күүппүттэрэ да этэ.

Нарыыга ыбылы ыллабыт
Нарыһах да арыый уоскуйуо,
Түбүктээх үлэлээх "Скорай"
Түргэнник кэлиэ-барыа.

Оройуон үрдүнэн сүүмэрдээх
Илиилэр этибит үлэҕэ –
Ол курдук кыттааннах
эниэттээх
Суоппардар буолларбыт
биһиги.

Көмөлтө күүһүрэ сайдыаҕа,
Санаарҕыы санныйар
аҕыйаа.
Олохпут сайдыытын
туоһута
Доруобай буолуубут
үксүөҕэ.

х х х

Афанасий Дмитриевич Дорофеев.
Чурапчы сэл.

Сонуннар Сонуннар Сонуннар

УЛУУС КИИНИГЭР ИЙЭЛЭР ТҮМСҮҮЛЭРЭ ҮЛЭТИН САҔАЛААТА

Биһиги сахалар бары биир санаанан сылдьыбыт уонна бэйэ-бэйэбитин өйөөспүт буоламмыт хайа баҕарар ыарахан сылларга өлөн-охтон биэрбэтэхпит. Билиҥҥи бүдүлҕаннаах олох устан ааһар кэмигэр, араас түмсүүлэр нөҥүө сомоҕолостохпутуна, биир санаанан салайтардахпытына, көмөлөһүстэхпитинэ, күннээҕи олохпут үйгүтэ тупсара саарбаҕа суох.

Улуустааҕы дьиэ-кэргэн киинэ бу дьыл сэтинньи 3 күнүгэр элбэх оҕолоох ийэлэри түмэ тардан, дириҥ ис хоһоонноох кэпсэтиһиини, санаа атастаһыытын тэрийэн ыытта. Мунньах киэн дьүүллэһиини тэрийдэ, үгүс-элбэх проблемалары көтөхтө, барыта 23 ийэ кыттыыны ылла. Көрсүһүү бастакы чааһыгар ийэлэр мунаарар боппуруостарыгар сөптөөх хоруйдары ыллылар. Ордук чуолаан: "4 оҕолоох ийэ ветеран буолар дуо?" - диэн боппуруос тула элбэх ыйытыы киирдэ. Киэһэ түмүгэр, инникитин маннык хабааннаах түмсүүнү тэрийэр туһунан этии киирдэ. Тутатына хас нэдиэлэ бээтинсэтин ахсын ирэ-хото кэпсэтэргэ, проблемалары үллэстэргэ, опыт атастаһарга, сүбэлэһэргэ быһаан ылыннылар. Ийэлэр бары олус көхтөөхтүк кыттан, истинник-иһирэхтик санааларын атастаһан, сүргэлэрэ көтөҕүллэн, үөрэн-көтөн тарҕастылар.

Мунньах сүннньүнэн бастакы бээтинсэҕэ барыта 10 ийэ кэлэн актыыбынай кыттыыны ылла. Манна элбэх оҕолоох ийэ, норуот маастара Светлана Степановна Аржакова кыыдааннаах кыһыҥҥа бэлэмнэнэн бэргэһэ, этэрбэс тигиитигэр, иискэ сүбэлэри биэрдэ, хайдах быһыылаахтык ойоһуллары көрдөрдө. Түмсүү кыттыылаахтара көрөн-истэн дуоһуйа саһаргаһан баран, маннык хабааннаах үлэ өссө сайыннар диэн баҕа санааларын тиэртилэр. Онтон кэлэр бээтинсэҕэ, сэтинньи 18 күнүгэр бэргэһэ тигиитигэр үөрэх тэрийэргэ, маны таһынан инники былааннары кэҥэтэргэ, дьүүллэһэргэ сүбэлэстилэр.

Түмүкпүтүгэр, бары ийэлэри бу түмсүүгэ хас бээтинсэ ахсын, улуустааҕы дьиэ-кэргэн киинин аатыгар кэлэн сылдьаргытыгар, бэйэҕитигэр туһалааҕы ыларгытыгар ыҥырабыт.

Надежда БОРИСОВА.

КӨЛҮӨНЭЛЭР КӨРСҮҺҮҮЛЭРЭ

Улууска ыытыллыбыт оҕо тэрилтэлэрин нэдиэлэтин чэрчитинэн ааспыты ахтыһыы, билиҥҥи кэми тэҥнээһин, инникини түстээһин улахан соруктара хас биирдиибит иннигэр турар олохпут сыала буолар.

70-с сылларга старшай пионер баһаатайынан, кэлин "Пионердар дьиэлэрин" методиһынан айымньылаахтык үлэлээбит Ирина Романовна Васильева мустубут оҕолорго, учууталларга сэбиэскэй былаас олохтоммут күнүттэн оҕолорго, ыччаттарга ханнык тэрилтэлэр, хаһан тэриллибиттэрин, кинилэр активистарын бэйэбит улууспут историятыгар "кыһыл көмүс" буукубаларынан суруллан, үйэлэргэ ахтылла туруохтарын кэпсээтэ.

"Мин эһэм, эбэм пионер этилэрэ" диэн үөрэнээччилэргэ билэн кэлэллэригэр сорудах бэриллибитэ. Онно Дьяконова Айта(11 кыл.) эбэтин Чичигинарова Анастасия Степановна туһунан өрдөөҕү хаартыскаларынан буклет оҥорбута олус интэриэһиргэттэ.

Икки хамаандаҕа хайдан Бүтүн Союзтааҕы пионерскай марш маршруттарынан 70-80-с сылларга пионердар ортолоругар ыытыллар хайысхалаах үлэлэр ис хоһооннорун көмүскээһин уонна төһө пионерскай ырыалары билэргэ күрэхтэһии хатыһыылаахтык ыытылынна.

Аны учууталлар бэйэбит кэммитигэр оҕо тэрилтэлэригэр киирэн иитиллибиппит туһунан ахтыы оҥордубут. Ол курдук, мин октябренок диэн кимин, тугунан дьарыктаммытын, сулуспутун хайдах оҥосторбутун, баһаатайдар хайдах үлэлээбиттэрин кэпсээтим. Любовь Григорьевна Попова хайдах бэлэмнэнэн, дьулуһан туран пионерга киирбитин ахтыы оҥордо. Оччолорго саха биллиилээх мелодиската Ольга Петровна Иванова дружина советын председателэ эбит. Ити Амма оройуонун Абаҕа сэттэ кылаастаах оскуолатыгар. Пионер буолуу диэн үчүгэйгэ, бэрээдэккэ, патриот буола үүнэргэ атын оҕолорго холобур буоларга эбээһинэстиирин, Советскай Союз Коммунистическай партиятын, бэйэҥ табаарыстарыҥ иннилэригэр андаҕар тылларын этэн киирии олоххор биир олус долгутуулаах, эппиэтинэстээх буоларын билиһиннэрдэ.

Пионерскай дружинаҕа горн, барабаан, знамя, былаах, хаалтыс, значок суолталарын туһаларынан иһитиннэрдилэр. Оройуоҥҥа билэр суоллаах-иистээх, билэр баһаатайдар Кдавдия Васильевна Харитонова, Ульяна Николаевна Атласова (Хатылы), Анна Михайловна Пермякова (Мугудай), Анна Николаевна Кычкина-Коркина (Чурапчы) үлэлэриттэн өйтөн-санааттан умнуллубат, хатыламмат түгэннэри кэпсээтилэр.

Дьэ ити курдук, түөспүтүгэр умайар кыһыл хаалтыспытын баанан, пилоткаларбытын кэтэн пионерскай сылларбытыгар, оҕо сааспытыгар төннөн, үөрэнээччилэрбитигэр үтүө өйдөбүллээхтик тиэрдэн хаартыскаҕа түһүүнэн түмүктээтибит.

А. ПЕРЕВАЛОВА,
дьиэҕэ иитии уонна үөрэтии киинин директора.

КУЛЬТУРА ҮЛЭҺИТТЭРИН МУННЬАХТАРЫТТАН

Сэтинньи 9 күнүгэр культура үлэһиттэрин сыл ахсын ыытыллар уопсай мунньахтарыгар улуус дьаһалтатын баһылыга И.Н.Аммосов, баһылыгы социальнай боппуруостарга солбуйааччы А.С.Иустинова, Хоптоҕо, Кытаанах, Чакыр, Болтоҥо нэһилиэктэрин баһылыктара, культура 119 үлэһитэ кыттыыны ыллылар. Мунньахха культура управлениетын начальнига Д.Д.Попов "Олохтоох бэйэни салайыныыга киириинэн культура тэрилтэлэрин сүрүн хайысхалара" диэн темаҕа дакылааты оҥордо. Управление духуобунай сайдыыга отделын сэбиэдиссэйэ В.Д.Пинигина "Төрөөбүт улууспут ытык, кэрэ өйдөбүнньүк түөлбэлэрэ" диэн темаҕа санаа атастаһыытын тэрийдэ. Чурапчы улууһугар культура музейын тэрийии туһунан П.М.Решетников аатынан народнай театр уус-уран салайааччыта Н.М.Заболоцкая, коллективнай дуогабары түһэрсии туһунан культура управлениетын юриһа А.А.Попов бэйэлэрин этиилэринэн кыттыннылар.

Дакылааттар сүнньүлэринэн тыл этиитэ буолла. Баһылык И.Н.Аммосов: "Улуус культуратын тэрилтэлэрин үлэлэрин хайысхалара билиҥҥи бириэмэҕэ сөптөөхтүк баран иһэллэр дии саныыбын. Эһиги инникитигэр олох сайдыытын кытта тэҥҥэ хардыылааһын, сайдыыны киллэрии соруктара тураллар. Культура эйгэтигэр саҥа көрүүлээх эдэр ыччаты тардыахха, сыаллаахтык үөрэттэриэххэ. Пааматынньыктары, музей сайдыытын болҕомто кииннигэр тутуохха. Бюджеты таһынан целевой программаларынан үбү ылары ситиһиэххэ наада. Кэлэр сылга улуус бюджетыттан целевой программанан тыа сирин кулууптарыгар информатизацияҕа үбү көрүөхпүт. Бэйэни салайыныыга киирэргэ культура тэрилтэлэрэ оннунан хаалыахтара, бу тэрилтэлэри сабыы, штаттары сарбыйыы боппуруоста турбаттар", — диэн эттэ. Баһылыгы солбуйааччы А.С.Иустинова: "Кэлин сылларга улуус культуратын эйгэтигэр сайдыы биллэрдик барда. Билигин кадрдары үөрэттэрии, үлэ культуратын үрдэтии боппуруостара тураллар. Кэлэр улахан дьаһалларга өйү-санааны түмэн үлэни былааннаан ыытыахха", — диэтэ.

Хоптоҕо нэһилиэгин баһылыга А.П.Старостин: "Бэйэни салайыныыга киирэргэ культура тэрилтэлэрэ нэһилиэк бюджетыгар эбии дохуоту киллэриигэ үлэлэһиэхтэрин наада. Музейдары, историческай сирдэри сөргөхсүтэн туризмы сайыннарыы сүрүн хайысханан буолуон сөп. Оҕо музыкальнай оскуолаларын дьиэлэрин уоттара мөлтөх, кинилэр бюджеттарын быһаарыахха", — диэн этиилээх кыттынна. Дириҥнээҕи оҕо музыкальнай оскуолатын преподавателэ П.П.Федоров — Сомоҕо: "Бэйэни салайыныыга киириигэ нэһилиэктэргэ төһө кыалларынан бюджет тэрилтэлэрин оннунан хааллрыахха наада. Нэһилиэнньэ материальнай өттүнэн төһө кыахтааҕыттан нэһилиэк инникитэ улахан тутулуктаах. Улууска литература сайдарын туһугар үлэни ыытыахха, эдэр көлүөнэ автордары үүннэриэххэ", — диэн этии киллэрдэ.

Маны да таһынан үлэһиттэр элбэх боппуруостарга санааларын эттилэр. Мунньах тыл этиилэрин түмүгэр ууруах таһаарда. Олору кытта билиһиннэрдэххэ маннык: СР Правительствотын территориялары кытта үлэҕэ департаменын 2005 сыл сэтинньи 1 күнүнээҕи 706 №-дээх түмүк суругар олоҕуран улуустааҕы культура управлениетын кииннээммит бухгалтериятын улуус таһымынан хааллараргa, капитальнай өрөмүөн, атыылаһыы, уоппуска төлөбүрүн үлтэрин кииннииргэ, ытык сирдэри харыстааһыны хонтуруолга ыларга, пааматынньыктары харыстааһыҥҥа, сөргөхсүтүүгэ чааһынай секторы кытта бииргэ тэрийэн үлэлиири ситиһэргэ, улуус бюджетыгар тыа сирин сынньалаҥ кииннэригэр информатизацияҕа целевой программаны киллэрэргэ диэн быһаарда. Маны таһынан Чурапчы улууһун культуратын сайдыытын көрдөрөр музей тэрээһиннигэр былааннаах үлэни ыытарга, "Эйиэхэ анаан, мин улууһум" целевой программа чэрчитинэн "Кыһыл көмүс серия" диэн улуус историятын уонна норуот айымньытын сырдатар компакт-дискэни таһаарыыга көмүскэммит үп бэриллэрин ситиһэргэ, СР Правительствотын председателэ Е.А.Борисовтан улуус народнай коллективыгар ПАЗ-автобус бэриллэрин туруорсарга, 2006 сылга Сунтаарга ыытыллар спортивнай оонньууларга народнай коллективтар салайааччыларын делегация быһыытынан ыыталларын улуус дьаһалтатыгар туруорсарга диэн соругу туруорунна.

Эбиэт кэннэ мунньах кыттыылаахтара секцияларынан үлэлэргэ тарҕастылар. "Үлэ былаана, целевой программалар" диэн ааттаах секция кулууп директордарыгар уонна нэһилиэктэр баһылыктарыгар анаан үлэлээтэ. Бу секцияны начальник Д.Д.Попов уонна информационнай-методическай киин директора Г.Г.Макарова салайан ыыттылар. "Үлэ саҥа методиката. Фольклор фестивалын балаһыанньатын ырытыы, фонданы чөмчөтүү үлэлэрин ырытыһыы" диэн информационнай-методическай киин специалистара Е.Д.Дьячковскя уонна А.М.Смирникова салайан ыыппыт секцияларыгар уус-уран салайааччылар, методистар дьарыктанныылар. "Народнай коллективтар инники соруктара" секцияҕа народнай коллективтары кытта Чурапчытааҕы народнай театр директора И.И.Бушков уонна управление специалиһа А.И.Кривошапкина үлэлээтилэр. Музыкальнай оскуолалар "төгүрүк остуол" тула муһуннулар. Бу дьаһалы Дириҥнээҕи музыкальнай оскуола директора Ф.И.Попов уонна Чурапчытааҕы музыкальнай оскуола хореографа К.М.Кириллина салайан ыыттылар. "Библиотекалар сайдыыларын проблемалара" диэн библиотека үлэһиттэригэр аналлаах секцияны киин библиотечнай ситим директора В.А.Платонова уонна специалист Д.П.Егасова тэрийдилэр. Маны таһынан музей үлэһиттэригэр аналлаах "Музей үлэтин сүрүн соруктара" секцияны А.А.Саввин аатынан история уонна этнография музейын директора Г.Г.Турантаев үлэлэттэ.

"СО" корр.

Үөрэх-иитии

ҮӨРЭХТЭЭҺИН ЭЙГЭТИГЭР — 40 СЫЛ

Бу эйгэҕэ өр сылларга, буолаары буолан үрдүөрдөрүүлээхтик үлэлиири киһи эрэ барыта кыай. Дьолго, биһиги ортобутугар үөрэхтээһин киэҥстүк эйгэтигэр саастарын тухары үлэлээн барабочуоттаах сынньалаҥҥа да олорон түбүгэр, сэмэй кылааттарын киллэрэр дьоннор баал. Олортон биирдэстэринэн Хадаарга күн бүгүнто оскуола музейын иилээн-саҕалаан үлэлэтэн ахсын экспонаттарын байытарга сүүрэкөтө һалла-муһэллэ сылдьар, үөрэхтээһиҥҥэ 40 сылэлээн кэлбит Е.П.Иванова буолар.

Ефросинья Прокопьевна Уус-Алдан улууһун Хорсһилиэгиттэн төрүттээх. Дьокуускай куоракка студент сылларын атаарбыта, үрдүк үөрэхтээх ын кылаастар учууталларын идэтин баһылыта. Түөрт сыл устата кырачааннары билии кэартыгар сирдээбитэ, онтон 10-тан тахса сыл сүлэ-сынньалаҥ лааҕырыгар иитээччинэн туох ь билиитин, сыратын биэрэн туран үлэлээбитэн кэннэ оскуола уонна нэһилиэк холбоһук библиотекаларыгар библиотекардаабыта. 1—2003 сылларга 5-11 кылаастарга история ..метин биэрбитэ, 2004—2005 сылларга эбии эхтээһин педагогын уустук үлэтин толорбута. .итин таһынан 1996 сыллаахха герой-пионер С. Сергеев аатын сүгэр Хадаар орто оскуолатын музейын тэрийбитэ.

Ха да үлэлээтэр, кини боростуой, күнү атаргэрэ дьулуһар үлэһит буолбакка, наар аҥаҥкөрдүүр, киллэрэр, киэҥ эйгэҕэ таһаарар лецинист быһыытынан дьоҥҥо-сэргэҕэ биллибитэ. Оҥкини элбэх ахсааннаах наҕараадалара да уоһууллар. Ол курдук, оҕо сынньалаҥ лаҕыыгар үлэлээбитин совхоз, партком, оскуола уона нэһилиэк салалталара Бочуотунай грамоталарынан бэлиэтээбиттэрэ. Үлэлиирин тухары эр дьоҥҥо сүбэ-ама буолан элбэххэ үһүйбүтэ. Ил мэктала - 1989 сыллаахха Ефросинья Прокопьевна "Методист-учуутал" диэн бэлиэни тутар чиэскэ тиксибитэ. Тэрилтэҕэ үлэлиир кэмнэригэр профком үлэтигэр актыыбынай кыттыытын иһин 2005 сыллаахха республикатааҕы үөрэх уонна наука үлэһиттэрин профсоюзтарын "Бочуотун кинигэтигэр" киллэриллибитэ. СР үөрэҕириитин туйгуна, "СР учууталларын учууталлара" бочуоттаах бэлиэ хаһаайката.

Ефросинья Прокопьевна элбэх бириэмэтин нэһилиэк историятын үөрэтиигэ уонна хомуйууга урар. 2004 сыллаахха Чурапчытааҕы А.А.Саввин аатынан кыраайы үөрэтэр музейга Хадаар нэһилиэгин туһунан кэпсиир улахан быыстапка 14 күн устата турбута. Бу быыстапка чуолаан Ефросинья Прокопьевна үлэтигэр тирэҕирэн киллэриллиби- ...һаалтата Бочуотунай грамотанан бэлиэтээбитин дьоно-сэргэтэ сиэрдээҕинэн аҕаллар. Кини билигин нэһилиэк историятын үөрэтэр комиссия салайааччыта, музей үлэһиттэрин улуустааҕы сэбиэттэрин актыыбынай чилиэнэ.

Улуу Кыайыы 60 сылыгар аналлаах "Ийэ дойду туһугар" диэн үөрэнээччилэр экспедицияларыгар актыыбынай кыттыытын иһин республикатааҕы улахан холбоһуктаах комиссия Махтал суругунан наҕараадаламмыта. Маны таһынан Ефросинья Прокопьевна дьон дойдуга буолар уларыйыыларга мэлдьи бэлэм, билиилээх буолалларыгар эмиэ кырата суох үлэни толорбута. Ол курдук, кини "СР сүрүннүүр лектора" дастабырыанньаны уонна түөскэ анньыллар бэлиэни үгүс үлэ түмүгэр туппута.

Мунньуллубут экспонаттар анал дьиэ суох буолан оскуоланан, дьиэлэринэн сыппыттара. Онтон былырыын нэһилиэнньэ күүһүнэн музейга анаан балаҕан дьиэ тутуллан, олохтоохтор бу үөрүүлэрин сахалыы малааһынынан бэлиэтээбиттэрэ. Оттон маныаха тэрийээччи, сүүрээччи-көтөөччү буолбут Ефросинья Прокопьевна балаҕаныгар хоммотоҕо эрэ. Өр кэмҥэ баҕарбыт баҕата туолбутун итэҕэйбэккэ, хас биирдии ымпыгар-чымпыгар тиийэ бэйэтин дууһатын ууран үлэлээбитэ.

60-тан таҕыстар даҕаны, Ефросинья Прокопьевна күн бүгүн кырачаан сиэннэриттэн күнэ-ыйа тахсан, үлэтин өрүү өрө тутан тэппит атаҕын кубулуппакка түбүгүрбүтүн курдук түбүгүрэ сылдьар. Сэттэ оҕону улаатыннаран, үөрэттэрэн билигин оҕолоро араас эйгэлэргэ бэйэлэрин суолларын булбут дьоннор. 25 сиэн, 4 хос сиэн быыс буллаллар эрэ эйэҕэс эбэлэрин таһыттан арахпаттар. Кыыһырары да билбэт мэлдьи сэргэх сэбэрэлээх бу сэмэй киһи олоҕун суола бу курдук ыраас уонна дьэҥкэ.

Оксана ЖИРКОВА.

Хаартыскаҕа: Е.П.Иванова.

Кэрэ эйгэтигэр

ЭҺИИЛГИ "КЫРАҺАҔА" ӨССӨ СОНУН ОҤОҺУКТАРЫ КҮҮТЭБИТ

Сотору тааҕыта культура управлениетын А.П.Мунхалов аатынан хартыына галереятыгар "Ай" народнай студия тэрийиитинэн "Кыраһа — 2005" атыы-быыстапката буолан ааста. Бу быыстапка үһүс төгүлүн ыытыллар. Аан маҥнай "Хаарчаана" диэн ааттанан, 2003 сыллаахха кыһыҥҥы таҥас-сап, көмүс, мас оҥоһуктар атыы-быыстапкалара студия үлэтин сезонун аһыы курдук ыытыллыбыта. Билигин бу дьаһал үгэскэ кубулуйан эрэр.

Быйылгы быыстапка бырааһынньык күн түбэһэн, сорох кыттааччыларбыт кыттыбакка хааллаллар даҕаны, олус сэргэхтик барда. Күн устата 300-тэн тахса киһи кэлэн көрөн, астынан, атыылаһан бардылар. Ыҥырыллыбыт тэрилтэлэртэн Чыаппаратааҕы саһылы иитэр ферма үлэһиттэрэ кыайан кэлбэтилэр, онуоха бу нэһилиэк Чурапчыттан тэйиччитэ уонна, этиллибитин курдук, өрөбүл күн мэһэйдээтэҕэ буолуо. "Дьүөгэ" чааһынай тэрилтэ (сал. Т.П.Карсанаева) бу да сырыыга ситиһиилээхтик кыттан, Чурапчы дьонун-сэргэтин кыһыҥҥы сылаас таҥаһынан хааччыйда. Таба тыһа этэрбэстэр, араас быһыылаах бэргэһэлэр, билэлэр, үтүлүктэр атыыга хамаҕатык бардылар, тэрилтэ 40 тыһ.солк. суумалаах табаары батарда.

Өссө биир тэрилтэ — Одьулууннааҕы 14 №-дээх лицей иһинэн үлэлиир үөрэтэр-үлэлэтэр комбинат (сал. Гуляев А.А.) лицей үөрэнээччилэрин үлэлэрин аҕалбыт. Кинилэр араас таһымнаах республикатааҕы, улуустааҕы быыстапкаларга мэлдьи кытталлар. Бу оҥоһуктары көрөн баран саха симэҕэ симэлийэн хаалбакка, саҥа тыыннанан өссө да сайдыа диэн санаа үөскүүр. Одьулууннааҕы норуот маастардарын түмсүүтүттэн (сал. Григорьева А.Н.) улуус таһымнаах норуот маастардара Тоскина М.П., Никонова Е.Е. уонна салайааччылара Анна Николаевна кыттыыны ыллылар. Манна даҕатан эттэххэ, Елена Егоровна "Кэһэрүллүү" тематыгар оҥорбут аппликацията Санкт-Петербурга Саха сирин күннэригэр баран быыстапкаҕа туруоруллан кэлбитэ. Түмсүү чилиэттэрэ олохтоох дьаһалталарыгар куруутун утары баран транспорунан хааччыйалларын иһин махталларын тиэрдэллэр.

Улуус, республика быыстапкаларыгар мэлдьи кыттыылар, биир тарбахха баттанар маастарбыт Седалищева О.Е. быйыл Одьулууннтан Чурапчыга көһөн киирэн, төһө да ол сүпсүлгэннигэр сырыттар, санаата батарбакка кэлэн оҥоһуктарын атыылаан үп киллэринэн барда. "Кыраһа" быыстапкаҕа сылын ахсын кыттар оскуола-интернат томторун олохтооҕо, норуот маастара Аржакова С.С. этэрбэс арааһын, ордук хото эр дьоҥҥо уонна оҕолорго, оҕуруонан симээн кэрэ көстүүлээх вазалары оҥорбута дьон болҕомтотун тарта.

Быыстапка киэһэ 5 чааска диэри туран баран кыттааччылар "төгүрүк остуолларынан" түмүктэннэ. Түгэнинэн туһанан кыттыбыт маастардарбытыгар барҕа махталбытын тиэрдэбит. Айар санааҕыт аһыллан истин, оҥорор дьоҕургут тупсан истин диэн алҕаан туран эһиил бачча ларга "Кыраһа - 2006" атыы-быыстапкаҕа өссө элбэх сонун оҥоһуктарынан Чурапчы дьонун үөрдүөхтэрэ уонна сөхтөрүөхтэрэ диэн эрэнэбит.

А.ПИНИГИНА,
"Ай" студия кылаабынай специалиһа.

КУЛЬТУРА ҮЛЭҺИТТЭРИН МУННЬАХТАРЫТТАН

Сэтинньи 9 күнүгэр культура үлэһиттэрин сыл ахсын ыытыллар уопсай мунньахтарыгар улуус дьаһалтатын баһылыга И.Н.Аммосов, баһылыгы социальнай боппуруостарга солбуйааччы А.С.Иустинова, Хоптоҕо, Кытаанах, Чакыр, Болтоҥо нэһилиэктэрин баһылыктара, культура 119 үлэһитэ кыттыыны ыллылар. Мунньахха культура управлениетын начальнига Д.Д.Попов "Олохтоох бэйэни салайыныыга киириинэн культура тэрилтэлэрин сүрүн хайысхалара" диэн тэмаҕа дакылааты оҥордо. Управление духуобунай сайдыыга отделын сэбиэдиссэйэ В.Д.Пинигина "Төрөөбүт улууспут ытык, кэрэ өйдөбүнньүк түөлбэлэрэ" диэн тэмаҕа санаа атастаһыытын тэрийдэ. Чурапчы улууһугар культура музейын тэрийии туһунан П.М.Решетников аатынан народнай театр уус-уран салайааччыта Н.М.Заболоцкая, коллективнай дуогабары түһэрсии туһунан культура управлениетын юриһа А.А.Попов бэйэлэрин этиилэринэн кыттыннылар.

Дакылааттар сүнньүлэринэн тыл этиитэ буолла. Баһылык И.Н.Аммосов: "Улуус культуратын тэрилтэлэрин үлэлэрин хайысхалара билиҥҥи бириэмэҕэ сөптөөхтүк баран иһэллэр диэн саныыбын. Эһиги инникитигэр олох сайдыытын кытта тэҥҥэ хардыылааһын, сайдыыны киллэрии соруктара тураллар. Культура эйгэтигэр саҥа көрүүлээх эдэр ыччаты тардыахха, сыаллаахтык үөрэттэриэххэ. Пааматынньыктары, музей сайдыытын болҕомто кииннигэр тутуохха. Бюджеты таһынан целевой программаларынан үбү ылары ситиһиэххэ наада. Кэлэр сылга улуус бюджетыттан целевой программанан тыа сирин кулууптарыгар информатизацияҕа үбү көрүөхпүт. Бэйэни салайыныыга киирэргэ культура тэрилтэлэрэ оннунан хаалыахтара, бу эрилтэлэри сабыы, штаттары сарбыйыы боппуруоста а турбаттар", — диэн эттэ. Баһылыгы солбуйааччы С.Иустинова: "Кэлин сылларга улуус культуратын гэтигэр сайдыы биллэрдик барда. Билигин кадрда үөрэттэрии, үлэ культуратын үрдэтии боппуруостара тураллар. Кэлэр улахан дьаһалларга өйү-санааны түмэн үлэни былааннаан ыытыахха", — диэтэ.

Хоптоҕо нэһилиэгин баһылыга А.П.Старостин: "Бэйэни салайыныыга киирэргэ культура тэрилтэлэрэ нэһилиэк бюджетыгар эбии дохуоту киллэриигэ үлэлэһиэхтэрин наада. Музейдары, историческай сирдэри сэргэхсүтэн туризмы сайыннарыы сүрүн хайысханан буолуон сөп. Оҕо музыкальнай оскуолаларын дьиэлэрин уоттара мөлтөх, кинилэр бюджеттарын быһаарыахха", — диэн этиилээх кытынна. Дириҥнээҕи оҕо музыкальнай оскуолатын преподавателэ П.П.Федоров — Сомоҕо: "Бэйэни салайыныыга киириигэ нэһилиэктэргэ төһө кыалларынан бюджет тэрилтэлэрин оннунан хааллларыахха наада. Нэһилиэнньэ материальнай өттүнэн төһө кыахтааҕыттан нэһилиэк инникитэ улахан тутулуктаах. Улууска литература сайдарын туһугар үлэни ыытыахха, эдэр көлүөнэ автордары үүннэриэххэ", — диэн этии киллэрдэ.

Маны да таһынан үлэһиттэр элбэх боппуруостарга санааларын эттилэр. Мунньах тыл этиилэрин түмүгэр уураах таһаарда. Олору кытта билиһиннэрдэххэ маннык: СР Правительствотын территориялары кытта үлэҕэ департаменын 2005 сыл сэтинньи 1 күнүнээҕи 706 №-дээх түмүк суругар олоҕуран улуустааҕы культура управлениетын кииннээммит бухгалтериятын улуус таһымынан хааллараргa, капитальнай өрөмүөн, атыылаһыы, уоппуска төлөбүрүн үптэрин кииннииргэ, ытык сирдэри харыстааһыны хонтуруолга ыларга, пааматынньыктары харыстааһыҥҥа, сэргэхсүтүүгэ чааһынай секторы кытта биригээдэ тэрийэн үлэлиири ситиһэргэ, улуус бюджетыгар тыа сирин сынньалаҥ кииннэригэр информатизацияҕа целевой программаны киллэрэргэ диэн быһаарда. Маны таһынан Чурапчы улууһун культуратын сайдыытын көрдөрөр музей тэрээһинигэр былааннаах үлэни ыытарга, "Эйиэхэ анаан, мин улууһум" целевой программа чэрчитинэн "Кыһыл көмүс серия" диэн улуус историятын уонна норуот айымньытын сырдатар компакт-дискэни таһаарыыга көмүскэммит үп бэриллэрин ситиһэргэ, СР Правительствотын председателэ Е.А.Борисовтан улуус народнай коллективыгар ПАЗ-автобус бэриллэрин туруорсарга, 2006 сылга Сунтаарга ыытыллар спортивнай оонньууларга народнай коллективтар салайааччыларын делегация быһыытынан ыыталларын улуус дьаһалтатыгар туруорсарга диэн соругу туруорунна.

Эбиэт кэннэ мунньах кыттыылаахтара секцияларынан үлэлэргэ тарҕастылар. "Үлэ былаана, целевой программалар" диэн ааттаах секция кулууп директордарыгар уонна нэһилиэктэр баһылыктарыгар анаан үлэлээтэ. Бу секцияны начальник Д.Д.Попов уонна информационнай-методическай киин директора Г.Г.Макарова салайан ыыттылар. "Үлэ саҥа методиката. Фольклор фестивалын балаһыанньатын ырытыы, фонданы чөмчөтүү үлэлэрин ырытыһыы" диэн информационнай-методическай киин специалистара Е.Д.Дьячковскя уонна А.М.Смирникова салайан ыыппыт секцияларыгар уус-уран салайааччылар, методистар дьарыктанныылар. "Народнай коллективтар инники соруктара" секцияҕа народнай коллективтары кытта Чурапчытааҕы народнай театр директора И.И.Бушков уонна управление специалиһа А.И.Кривошапкина үлэлээтилэр. Музыкальнай оскуолалар "төгүрүк остуол" тула муһуннулар. Бу дьаһалы Дириҥнээҕи музыкальнай оскуола директора Ф.И.Попов уонна Чурапчытааҕы музыкальнай оскуола хореографа К.М.Кириллина салайан ыыттылар. "Библиотекалар сайдыыларын проблемалара" диэн библиотека үлэһиттэригэр аналлаах секцияны киин библиотечнай ситим директора В.А.Платонова уонна специалист Д.П.Егасова тэрийдилэр. Маны таһынан музей үлэһиттэригэр аналлаах "Музей үлэтин сүрүн соруктара" секцияны А.А.Саввин аатынан история уонна этнография музейын директора Г.Г.Турантаев үлэлэттэ.

"СО" корр.

Үөрэх-иитии

ҮӨРЭХТЭЭҺИН ЭЙГЭТИГЭР — 40 СЫЛ

Бу эйгэҕэ өр сылларга, буолаары буолан үрдөрдөрүүлээхтик үлэлиири киһи эрэ барыта кыай. Дьолго, биһиги ортобутугар үөрэхтээһин кизнстук эйгэтигэр саастарын тухары үлэлээн барабочуоттаах сынньалаҥҥа да олорон түбүгр, сэмэй кылааттарын киллэрэр дьоннор баал. Олортон биирдэстэринэн Хадаарга күн бүгүүтэ оскуола музейын иилээн-саҕалаан үлэлээтэн ахсын экспонаттарын байытарга сүүрэ-көтө һалла-мүһэллэ сылдьар, үөрэхтээһиҥҥэ 40 сылэлээн кэлбит Е.П.Иванова буолар.

Есинья Прокопьевна Уус-Алдан улууһун Хорсһилиэгиттэн төрүттээх. Дьокуускай куораккудент сылларын атаарбыта, үрдүк үөрэхтээх ын кылаастар учууталларын идэтин биһаһыбыта. Түөрт сыл устата кырачааннары билии каартыгар сирдээбитэ, онтон 10-тан тахса сыл (үлэ-сынньалаҥ лааҕырыгар иитээччинэн тухоһ билиитин, сыратын биэрэн туран үлэлээбитэл кэннэ оскуола уонна нэһилиэк холбоһук библиотекаларыгар библиотекардаабыта. 1—2003 сылларга 5-11 кылаастарга история үчетин биэрбитэ, 2004—2005 сылларга эбии эхтээһин педагогын уустук үлэтин толорбута. тин таһынан 1996 сыллаахха герой-пионер С. Сергеев аатын сүгэр Хадаар орто оскуолатынзейын тэрийбитэ.

Хаа да үлэлээтэр, кини боростуой, күнү атараргэрэ дьулуһар үлэһит буолбакка, наар аҕанкөрдүүр, киллэрэр, киэҥ эйгэҕэ таһаарар лецнист быһыытынан дьоҥҥо-сэргэҕэ биллибиэ. Онкини элбэх ахсааннаах наҕараадалара да уоһу,уллар. Ол курдук, оҕо сынньалаҥ лааҕыыгар үлэлээбитин совхоз, партком, оскуоа уона нэһилиэк салалталара Бочуотунай грамоларынан бэлиэтээбиттэрэ. Үлэлиирин тухары эдэр дьонно субэ-ама буолан элбэххэ үһүйбүтэ. л мактала - 1989 сыллаахха Ефросинья Прокопьвна "Методист-учуутал" диэн бэлиэни тутар чиэсэ тиксибитэ. Тэрилтэҕэ үлэлиир кэмнэригэр рофком үлэтигэр актыыбынай кыттыытын иһин 005 сыллаахха республикатааҕы үөрэх уонна нака үлэһиттэрин профсоюзтарын "Бочуотун кинигэтигэр" киллэриллибитэ. СР үөрэҕириитин туйгуа, "СР учууталларын учууталлара" бочуоттаах бэиэ хаһаайката.

Ефросинья Прокопьевна элбэх бириэмэтин эһилиэк историятын үөрэтиигэ уонна хомуйууга урар. 2004 сыллаахха Чурапчытааҕы А.А.Саввин атынан кыраайы үөрэтэр музейга Хадаар нэһилигин туһунан кэпсиир улахан быыстапка 14 күн устата турбута. Бу быыстапка чуолаан Ефросинья рокопьевна үлэтигэр тирэҕирэн киллэриллибит ... Бочуотунай грамотанан бэлиэтээбитин дьоно-сэргэтэ сиэрдээҕинэн аҕаллар. Кини билигин нэһилиэк историятын үөрэтэр комиссия салайааччыта, музей үлэһиттэрин улуустааҕы сэбиэттэрин актыыбынай чилиэнэ.

Улуу Кыайыы 60 сылыгар аналлаах "Ийэ дойду туһугар" диэн үөрэнээччилэр экспедицияларыгар актыыбынай кыттыытын иһин республикатааҕы улахан холбоһуктаах комиссия Махтал суругунан наҕараадаламмыта. Маны таһынан Ефросинья Прокопьевна дьон дойдуга буолар уларыйыыларга мэлдьи бэлэм, билиилээх буолалларыгар эмиэ кырата суох үлэни толорбута. Ол курдук, кини "СР сүрүннүүр лектора" дастабырыанньаны уонна түөскэ анньыллар бэлиэни үгүс үлэ түмүгэр туппута.

Мунньуллубут экспонаттар анал дьиэ суох буолан оскуоланан, дьиэлэринэн сыппыттара. Онтон былырыын нэһилиэнньэ күүһүнэн музейга анаан балаҕан дьиэ тутуллан, олохтоохтор бу үөрүүлэрин сахалыы малааһынынан бэлиэтээбиттэрэ. Оттон маныаха тэрийээччи, сүүрээччи-көтөөччү буолбут Ефросинья Прокопьевна балаҕаныгар хоммотоҕо эрэ. Өр кэмнэ баҕарбыт баҕата туолбутун итэҕэйбэккэ, хас биирдии ымпыгар-чымпыгар тиийэ бэйэтин дууһатын ууран үлэлээбитэ.

60-тан таҕыстар даҕаны, Ефросинья Прокопьевна күн бүгүн кырачаан сиэннэриттэн күнэ-ыйа тахсан, үлэтин өрүү өрө тутан тэппит атаҕын кубулуппакка түбүгүрбүтүн курдук түбүгүрэ сылдьар. Сэттэ оҕону улаатыннаран, үөрэттэрэн билигин оҕолоро араас эйгэлэргэ бэйэлэрин суолларын булбут дьоннор. 25 сиэн, 4 хос сиэн быыс буллаллар эрэ эйэҕэс эбээлэрин таһыттан арахпаттар. Кыыһыраары да билбэт мэлдьи сэргэх сэбэрэлээх бу сэмэй киһи олоҕун суола бу курдук ыраас уонна дьэҥкэ.

Оксана ЖИРКОВА.

Хаартыскаҕа: Е.П.Иванова.

Соторутааҕыта культура управлениетын А.П.Мунхалов аатынан хартыына галереятыгар "Ай" народнай студия тэрийиитинэн "Кыраһа — 2005" атыы-быыстапката буолан ааста. Бу быыстапка үһүс төгүлүн ыытыллар. Аан маҥнай "Хаарчаана" диэн ааттанан, 2003 сыллаахха кыһыҥҥы таҥас-сап, көмүс, мас оҥоһуктар атыы-быыстапкалара студия үлэтин сезонун аһыы курдук ыытыллыбыта. Билигин бу дьаһал үгэскэ кубулуйан эрэр.

Быйылгы быыстапка бырааһынньык күн түбэһэн, сорох кыттааччылары кыттыбакка хааллаллар даҕаны, олус сэргэхтик барда. Күн устата 300-тэн тахса киһи кэлэн көрөн, астынан, атыылаһан бардылар. Ыҥырыллыбыт тэрилтэлэртэн Чыаппаратааҕы саһыл иитэр ферма үлэһиттэрэ кыайан кэлбэтилэр, онуоха бу нэһилиэк Чурапчыттан тэйиччитэ уонна, этиллибитин курдук, өрөбүл күн мэһэйдээтэҕэ буолуо. "Дьүөгэ" чааһынай тэрилтэ (сал. Т.П.Карсанаева) бу да сырыыга ситиһиилээхтик кыттан, Чурапчы дьонун-сэргэтин кыһыҥҥы сылаас таҥаһынан хааччыйда. Таба тыһа этэрбэстэр, араас быһыылаах бэргэһэлэр, биилэр, үтүлүктэр атыыга хамаҕатын бардылар, тэрилтэ 40 тыһ.солк. суумалаах табаары батарда.

Кэрэ эйгэтигэр

ЭҺИИЛГИ "КЫРАҺАҔА" ӨССӨ СОНУН ОҤОҺУКТАРЫ КҮҮТЭБИТ

Өссө биир тэрилтэ — Одьулууннааҕы 14 №-дээх лицей иһинэн үлэлиир үөрэтэр-үлэлэтэр комбинат (сал. Гуляев А.А.) лицей үөрэнээччилэрин үлэлэрин аҕалбыт. Кинилэр араас таһымнаах республикатааҕы, улуустааҕы быыстапкаларга мэлдьи кытталлар. Бу оҥоһуктары көрөн баран саха симэҕэ симэлийэн хаалбакка, саҥа тыыннанан өссө да сайдыа диэн санаа үөскүүр. Одьулууннааҕы норуот маастардарын түмсүүтүттэн (сал. Григорьева А.Н.) улуус таһымнаах норуот маастардара Тоскина М.П., Никонова Е.Е. уонна салайааччылара Анна Николаевна кыттыыны ыллылар. Манна даҕатан эттэххэ, Елена Егоровна "Көһөрүллүү" тематыгар оҥорбут аппликацията Санкт-Петербурга Саха сирин күннэригэр баран быыстапкаҕа туруоруллан кэлбитэ. Тумсуу чилиэттэрэ олохтоох дьаһалталарыгар куруутун утары баран транслорынан хааччыйарын иһин махталларын тиэрдэллэр.

Улуус, республика быыстапкаларыгар мэлдьи кыттыыны ылар, биир тарбахха баттанар маастарбыт Седалищева О.Е. быйыл Одьулуунтан Чурапчыга көһөн киирэн, төһө да ол сүпсүлгэнигэр сырыттар, санаата батарбакка кэлэн оҥоһуктарын атыылаан үп киллэринэн барда. "Кыраһа" быыстапкаҕа сылын ахсын кыттар оскуола-интернат томторун олохтооҕо, норуот маастара Аржакова С.С. этэрбэс арааһын, ордук хото эр дьоҥҥо уонна оҕолорго, оҕуруонан симээн кэрэ көстүүлээх вазалары оҥорбута дьон болҕомтотун тарта.

Быыстапка киэһэ 5 чааска диэри туран баран кыттааччылар "төгүрүк остуолларынан" түмүктэннэ. Түгэнинэн туһанан кыттыбыт маастардарбытыгар барҕа махталбытын тиэрдэбит. Айар санааҕыт аһыллан истин, оҥорор дьоҕургут туһан истин диэн алҕаан туран эһиил баччаларга "Кыраһа - 2006" атыы-быыстапкаҕа өссө элбэх сонун оҥоһуктарынан Чурапчы дьонун үөрдүөхтэрэ уонна сөхтөрүөхтэрэ диэн эрэнэбит.

А.ПИНИГИНА,
"Ай" студия кылаабынай специалиһа.

Окончательный итог голосования по Чурапчинскому улусу

П\п	Наслега	Число избирателей, включенных в список	Приняли участие в голосовании	%%
1	Алагарский	434	390	89,86
2	Бахсытский	238	213	89,50
3	Болтогинский	378	353	93,39
4	Хатылынский	438	393	89,73
5	Болугурский	630	490	77,77
6	Соловьевский	375	287	76,53
7	Арылахский	242	196	80,99
8	Кытанахский	291	243	83,51
9	Мугудайский	460	397	86,30
10	Өскүлүнский	667	583	87,41
11	Сылаский	639	618	96,71
12	Хадарский	357	303	84,87
13	Хоптогинский	757	655	86,53
14	Чакырский	330	286	86,67
15	Хайахсытский	373	316	84,72
16	Чурапчинский	4357	2480	56,92
	Итого	10966	8203	

Хос быһаарыы: Төлөй нэһилиэгэр хаттаан быыбар буоларынан улуус уопсай бырыһыана итиннэ быыбар ыытыллыбытын кэнниттэн чуолкайданыаҕа.

Төлөйдөөбү ИКМО састаабыгар уларытыыны киллэрэр туһунан

Төлөйдөөбү ИКМО председателэ Адамова Татьяна Афанасьевна дьаһалта баһылыгар кандидатынан турбутунан, кини оҥоҥуор Попова Александра Николаевнаны аныырга 1967 с. төрүөх, орто анал үөрэхтээх, почта начальнигынан үлэлиир.

Улуустааҕы ИКМО председателэ В. МОНАСТЫРЕВ.

Злостные неплательщики квартплаты по состоянию на 1,11,2005 г

	ФИО	Адрес	ко-л-во м
1	Ефимова Е. М.	Ярославского 6/11	9
2	Владимирова Ф. К.	Ярославского 22/3	9
3	Поносов В. В.	Ярославского 24/3	9
4	Догордурова Д. С.	Ярославского 38/12	21
5	Кириллин С. П.	Ярославского 42/4	13
6	Охлопкова Е. Г.	Ярославского 44/12	10
7	Гурьева В. Н.	Ярославского 50/1	9
8	Иванова Н. Н.	Ярославского 48/12	9
9	Энкрестов П. Г.	Ленина 49/3	9
10	Макаров П. М.	Найдакан 1/9	12
11	Брызгалова Е. В.	Найдакан 1/14	21
12	Корякина Е. Ф.	Корякина 1/12	9
13	Кузьмин В. С.	Корякина 7/4	27
14	Борисова А. Н.	Октябрьская 23/3	9
15	Квартира УОВД	Трактовая 6/1	7
16	Колтовская В. С.	Трактовая 18/1	9
17	Петров И. П.	Трактовая 38/11	21
18	Афанасьева А. К.	Артемьева 21/3	27
19	Иванова С. С.	Трактовая 8/1	18
20	Сивцева Е. Д.	Константинова 21/10	
21	Данилова Е. Н.	Ярославского 50/4	9
22	Фомина А. И.	Ярославского 44/8	11
23	Кривошапкина Н. И.	Ярославского 44/11	9
24	Варламов П. П.	Ленина 16/8	9
25	Иванова М. П.	Ленина 16/10	
26	Ошоспанова П. В.	Ленина 18/6	
27	Шадрин В. Г.	Ленина 18/14	
28	Петрова Ф. М.	Ленина 18/15	9
29	Горохова В. П.	Ленина 20/1	12
30	Неустроева К. С.	Ленина 22/1	15
31	Попов К. К.	Ленина 31/1	21

ЭҺЭРДЭЛИИБИТ!

Хаҥас дьоллоох, тыыл ветеранарын, потребкооперация туйгуннарын Надежда Максимовна, Николай Гаврилович СИВЦЕВТЭРИ биргэ олорбуккут 50 сылынан, киһилэ-кэрэ сыдьаайбаҕытынан, итиитик-истиҥник эҕэрдэлиибит!

Биһиги туспутугар кыбыстыбыт, сылаас сыдьааннарыт иһин махтанабыт тиэрдэбит. Баҕарабыт чэгиэн-чэбдик доруобуйаны. Ыарыы ыалдьаспатын, холлоро холбоспотун, үйүн дьоллоох олоҕу.

Эҕэрдэни кытары оҕолоруут, кыйаатыттэриит, кутуруохут, сиэмнэриит, хос сиэриит.

УБААСТАБЫЛЛААХ ААҒААЧЧЫЛАРБЫТ!

"Саха саха" хаһыатын сахалыы сонун информация сорудаҕынан

Сентябрь ый 21—28 күннэригэр сорудаҕынан сурах информацияны *сорудаҕынан биринсипэлэр* ыытыллыахтар. Бириинсипэлэр—сибиэһэй ааҕааччылар, к. д. н.

Анаан кинилэри ааныыгыт Хаһыатыгыр сүүрбүн биллэриллэр биринсипэлэр аалаҕа "Саха олох" сэтинньи 2 күнүгэр сурунуллуоҕа биллэриллиэҕэ.

Барыа кэлэйэлиҥ сорудаҕыгарсайыллар ыытыллыахтаах!

Күндүтүк саньыр бырааттара

ОКОНЕШНИКОВ Алексей Николаевич

олохтон туораабытынан эдьиийиҥэр Любовь Николаевна, күтүөтүгэр Александр Капитонович Сивцевтэргэ ыраахтааҕынан тиэрдэбит.

Табаарыстара Аржаковтар, Поповтар, Оконешниковтар, Дьячковтар, Башариннар, Сивцевтэр.

Кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

— Биргэ үөрэммит доҕорбут Алексей Николаевич олбуҥунан кэргэнигэр, оҕолоругар, дьонугар, аймахтарыгар Чурапчы орто оскуолатын 1983 с. бүтэрбиттэр.

— Алексей Николаевич күн сириттэн барбытын биргэ үөрүнэр табаарыспытыгар кыһыгар Аленаҕа, биргэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар улуустааҕы гимназия 10-с техническэй кылаабын үөрэнээччилэрэ, кылаас ыаччыта, гимназия педколлектива.

— Бырааппа Алексей Николаевич олохтон туоратынан невропатолог врач Сивцева Любовь Николаевна улуустааҕы хаан балыыһа администрацията, профкомполиклиника терапевтическай уонна суһал кемо отделэлэрин коллективтара.

МАХТАНАБЫТ

Биһиги дьиэ-кэргэнигэ хаһан да сурахтан-быартан сүппэт ыар трагедиябытын, ыар кутурҕаммытын дойдубут дьоно-сэргэтэ тэҥнэ үллэһиннилэр. Оҕолорбутугар дьиэ туттарга көмөлөспүттэрин иһин улуус баһылыгар И. Н. Аммосовка, Чурапчы сэлиэннэтин баһылыгар И. И. Оконешниковка, оҕолорбут үлэлиир тэрилтэлэригэр, улууслуут иннинээҕи, атын улуустан өйөөбүт, көмө буолбут барыа тэрилтэлэргэ сүүрүктээх бэлэбит сүгүрүйэн туран махталбытын тиэрдэбит.

Өйүм-санаам мелтеен, кыараан сылдьар кэмигэр сүбэ-ама буолбут М.Н. Матвеевааҕа, дьиэ көндөйүн туппут биригэздэҕэ, оҕолорбут дьон-сэргэ буолалларыгар үлэлэспит комиссияларга барҕа махтал.

Бар дьоммут чэгиэн, доруобай буолуҥ, үтүө баҕа санаабыт мэлдьи туолуохтун. Дом!

Махталы кытта Макаровтар, кийинит ийэтэ Евдокия Ивановна.

АТЫЫЛЫЫБЫТ

1996 с, оноһуллубут "Нива-21213" массыынаны, 2001 с. оноһуллубут "УАЗ-санитарка" массыынаны. Сыаналара кэпсэтиинэн эбэтэр эниги варианнаргыт. Телефон: 41-357.

x x x

Суоллаак 2004 сыллаахха оноһуллубут "УАЗ-22069-04" микроавтобус массыынаны. "В" категорияларга, үчүгэй туруктаах. Билсэр

БИЛЛЭРИИ

Быйыллыы 2005 сылга оттук маска билиэт ылбатах дьон сэтиннэн ый иһинэн лесхозтан кэлэн ылыллыт булгуччулаах. Биир буруоба 20 кубометр маска, гаражка 10 кубометр, баанныыкка 5 кубометр.

Ахсыннаы ыйтан рейдэлэри ыытабыт. Оннооҕор ыстараапсыыр санкция туттуллар.

Лесхоз администрацията.

x x x

Күн ахсын Дьокуускайга дьону таһабыт. **Тел.:** 41-005, **Дьокуускайга:** 36-68-74

Хайахсыт нэһилиэгин олохтоохо

ЛУКИН Афанасий Афанасьевич

олохтон туораабытынан күүгэллүтүгэр Васяҕа, кини дьиэ-кэргэнигэр дирин кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Евдокия Николаевна Павлова, Маша, Вова Афанасьевтар.

Кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

— Убайа Афанасий Афанасьевич күн сириттэн барбытынан биргэ үөрэммит табаарыспытыгар Дьячковская Елена Афанасьевнаҕа, күтүөтүгэр Петр Николаевичка Дирин орто оскуолатын 1970 с. бүтэрбиттэр.

Соловьев нэһилиэгиттэн төрүттэх саха ч бөҕөнө Бөҕө Тарабай-Брызгаев Прокопий Титович кыгыл, тыыл ветерана, сэрии огдообото

ЛИТВИНЦЕВА Мария Прокопьевна

олбуҥунан оҕолоругар, сиэннэригэр, хос сиэриэр кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Соловьев нэһилиэгинһалтата.

Кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

— Ийэтэ, эбэлэрэ Мария Прокопьевна олох туораабытынан кыһыгар Лебедева Мария Романов, оҕолоругар, биргэ төрөөбүттэригэр Болтоко оскуолатын биргэ үөрэммит табаарыстара.

Хатылы нэһилиэгин олохтоохо

ХРИСТОФОРОВ Семен Сидорович

ыарахан ыарыыттан олбуҥунан кыһыгар Лена, биргэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар кутурҕаммыт тиэрдэбит.

"Сугулаан" түөлбэ олохтоох

Кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

— Семен Сидорович олохтон туораабытынан дьиэ-кэргэн биргэ үөрэммит табаарыспытыгар Монастырева Мария Сидоровнаҕа Хатылы орто оскуолатын 1981 с. бүтэрбиттэр.

— Бырааттара Семен Сидорович күн сириттэн барбытынан Варвара Спартаковна уонна Григорий Сидорович Христофоровтарга ыаллара Абрамовтар, Андреевтар, Кононовтар, Дорофеевтар, Захаровтар, Макаровтар.

— Биргэ үлэлэбит коллегабыт Семен Сидорович олбуҥунан кыһыгар Ленаҕа, биргэ төрөөбүттэригэр махтарыгар "Ньургуһун" үйэлээх коллектива.

Редактор А.А. ЗАХАРОВ.
ААДЫРЫСПЫТ: 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а".
телефоннарбыт:
редактор – 41-332, отделлар – 41-265.
E-mail: Osanaoloh@churap.sakha.ru

Тэрийэн таһаараччылар: СР Правительствата, Чурапчы улууһун "Саха олох" редакционнай-издательскай холбоһук государственнай учреждение. Маассабай информация средстводарын туһунан РФ Сокуоннарын тутуһууну хонтуруоллуур уонна регистрациялыыр РФ бэчээккэ СР региональнай управлениетыгар 2003 с. бэс ыйын 20 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ – ПИ №19-0423.

"Саха олох" редакционнай-издательскай холбоһук ГУ. Офсетнай бэчээт. Сакаабын № 134. Тираж 2065. 16.11. 2005 с. бэчээккэ бэриллибит. Хаһыат нэдиэлэҕэ үстэ: оптуорунньукка, чэппиэргэ уонна субуотаҕа тахсар.

Автор суругар этиллэр санаа редакция позициятыгар мэлдьи сөп түбэ буолбатах. Сурукка ыйыллар чахчылыкка кырдьыктаахтарыгар эппиэтинэн автор тус бэйэтэ сүгэр.